

ESGLÉSIA AUTOREFERENCIAL O ESGLÉSIA EN SORTIDA?

Martín Gelabert Ballester, O.P.

Facultat de Teologia

València

1. En clau missionera

Una de les originalitats del Concili Vaticà II va ser qualificar l'Església com a sacrament. Un sacrament és una realitat medidora, en la qual Déu es fa present i accessible als éssers humans. La mística del sacrament es basa en l'abaixament de Déu cap a nosaltres¹. Per això, el sacrament mai està en funció de si mateix, sempre té una doble referència: al Déu que s'hi fa present i a l'ésser humà que es troba amb Déu en el sacrament. Dir que l'Església és sacrament és, per tant, dir que ella no està en funció de si mateixa, la seua missió no és defensar els seus drets, els seus ritus, la seua organització, la seua doctrina². La seua missió és portar Déu als homes. L'Església mai està tancada en si mateixa, sinó obrint-se a Déu per a acollir-lo i sortint cap als homes per a portar-los a Déu. L'Església sempre està en sortida. Per això està descentrada, perquè se centra en Crist per la conversió (una conversió que ens fa deixebles) i en l'ésser humà per la missió (som deixebles missioners). Només centrats en Déu és possible sortir a la missió, a les perifèries del món.

L'última recomanació de Jesús a les i als deixebles va ser que es posaren en sortida per a arribar a cada racó de la terra: "Aneu i feu que tots els pobles siguen els meus deixebles, bategeu-los en el nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant, i ensenyeu-los a observar tot el que us he manat" (Mt 28,19-20) (19). L'encàrrec de Jesús no té límits, arriba a totes les persones de tots els llocs, cultures i temps de la terra. Es comprén així el que diu el Concili Vaticà II: "l'activitat missionera flueix de la pròpia naturalesa de l'Església"³. O el que diu Joan Pau II: "L'Església és missionera per la seua pròpia naturalesa, ja que el mandat de Crist no és una cosa contingent i externa, sinó que arriba al cor mateix de l'Església"⁴. Per la seua banda, el papa Francesc, després d'afirmar que "la sortida missionera és el paradigma de tota obra de

¹ BENET XVI, *Deus caritas est*, 13.

² Cf. FRANCESC, *Evangelii Gaudium*, 95. D'ara en avant, cada vegada que citem aquesta exhortació apostòlica, ho farem dins del text, posant entre parèntesi el número de l'exhortació al qual ens referim.

³ *Ad Gentes*, 6 f.

⁴ *Redemptoris Missio*, 62 a; també 49 b y 5 c.

PER A ÚS PRIVAT

l'Església" (15), convida a posar tota la pastoral "en clau missionera" (33, 34 i 35), i això, com veurem més endavant, té conseqüències en la manera de comunicar el missatge.

2. El perill de l'autoreferencialitat

La missió no és una cosa opcional. Precisament per això és bo que parem atenció a una de les grans temptacions o perills de l'ésser humà, que afecta també l'Església. La temptació de mirar-se a si mateix, de considerar-se el centre del món, d'aïllar-se dels altres. Martí Luter, amb una frase afortunada, va retratar bé la falta de transcendència que, des de sempre, embarga l'ésser humà, en qualificar-lo com a "homo incurvatus in se ipsum", un ser encorbat sobre si mateix, tancat en la seua pròpia immanència, buscant sempre el seu propi interès, desitjant quedar bé davant dels altres, no acceptant els seus errors i els seus límits, encara que detecta els errors i les injustícies dels altres.

El fet d'"estar encorbat sobre si mateix" té repercussions més enllà de l'aspecte personal. Les seues manifestacions s'estenen a les institucions i estructures que l'humà crea. Una paraula cridanera designa molt bé aquest abast institucional i estructural que comporta la mirada exclusiva sobre un mateix prescindint, explícitament o implícitament, de Déu i del proïsme, a saber, autoreferencialitat. La política i l'economia, el poder i els diners, els dos grans plaers i anhels de moltes persones, són autoreferencials.

L'economia està al servei del seu propi creixement, "sense parar atenció a eventuais conseqüències negatives per a l'ésser humà"⁵. I l'assumpte principal de la política són els mateixos polítics, més preocupats per conservar el poder que pel benestar dels ciutadans. En molts dels debats que hi ha en el parlament espanyol i en els diferents parlaments de l'Estat, els diputats només parlen d'ells mateixos, dels mals de l'altre partit, i no de les vertaderes necessitats de les persones.

Una característica de l'autoreferencialitat és l'ús de l'abstracció i de conceptes allunyats del llenguatge ordinari, amb explicacions difícils d'entendre, buscant autojustificar-se i apel·lant a grans principis que oculten els problemes vertaders. Paraules com *pàtria* o *progrés* amaguen realitats poc confessables: en nom del progrés els poderosos demanen renúncies i sacrificis als pobres, que ells no estan disposats a assumir. I, parlant de pàtries, ¿quin jove vol donar la vida per la pàtria quan se sap que les guerres són econòmiques?

⁵ FRANCESC, *Laudato si'*, n. 109.

PER A ÚS PRIVAT

L'Església no és aliena a la temptació de l'autoreferencialitat. Un exemple senzill, que podria ser la punta de l'iceberg d'un problema més seriós i profund, és valorar la qualitat en funció de les xifres, és a dir, mirant la institució mateixa: quants novicis té la congregació, quants seminaristes té la diòcesi, quantes parelles es casen per l'Església, quanta gent assisteix a les eucaristies dominicals? No és clar que les baixes xifres actuals siguin signe d'una mala evangelització o una mala vivència de la fe, i que els números alts d'antany foren signe d'una fe seriosa, adulta i profunda. Potser eren signe d'una fe sociològica, superficial, però no personalitzada ni ben assumida.

El papa Francesc s'ha referit a l'autoreferencialitat com un dels perills més destructors que sotgen l'Església. Quatre mesos després de la seua elecció, en un discurs als bisbes brasilers, va comentar l'episodi dels dos deixebles que van cap a Emaús. El camí d'Emaús és el signe dels qui abandonen l'Església, dels qui s'allunyen de Jerusalem on està la comunitat dels deixebles. Per què abandonen l'Església? Potser “creuen que l'Església ja no pot oferir res significatiu i important... Tal vegada l'Església s'ha mostrat massa allunyada de les seues necessitats, massa pobra per a respondre a les seues inquietuds, massa freda envers ells, massa autoreferencial, presonera del seu propi llenguatge rígid”.

Resulta pertinent aquesta crítica a una Església autoreferencial, presonera del seu propi llenguatge. Quan l'Església no sap parlar el llenguatge del món, l'Evangeli no és comprés pel món. Una Església tancada en si mateixa, una Església que, sota pretext de màxima ortodòxia i fidelitat, sempre repeteix el seu discurs en un llenguatge que el món no comprén, un llenguatge que sembla esotèric, no pot dialogar amb el món, perquè el diàleg suposa punts de trobada i un llenguatge en què els interlocutors puguin entendre's.

Aquesta Església autoreferencial, continua dient Francesc, s'ha convertit per al món “en una relíquia del passat, insuficient per a les noves qüestions; potser l'Església tenia respostes per a la infància de l'home, però no per a la seua edat adulta. El fet és que actualment n'hi ha molts com els dos deixebles d'Emaús; no solament els que busquen respostes en els nous i difusos grups religiosos, sinó també aquells que semblen viure ja sense Déu, tant en la teoria com en la pràctica”. Davant aquesta situació, el Papa es pregunta: què fer? I respon: “Fa falta una Església que no tinga por d'entrar en la seua nit. Necessitem una Església capaç de trobar-se en el seu camí. Necessitem una Església capaç d'entrar en la seua conversa. Necessitem una Església que sàpia dialogar amb aquells deixebles que, havent fugit

PER A ÚS PRIVAT

de Jerusalem, vaguen sense una meta, sols, amb el seu desencantament, amb la decepció d'un cristianisme considerat ja estèril, infecund, impotent per a generar sentit”.

3. Església en sortida

Una Església que no tinga por d'entrar en la nit de les persones, una Església que, en comptes de demanar a la gent que entre en els nostres temples, siga capaç d'acompanyar la gent pel seu camí, una Església capaç d'entrar en la conversa dels que no parlen el nostre llenguatge, és el contrapunt a l'autoreferencialitat, que el Papa qualifica d'Església en sortida:

“L'Església en sortida és la comunitat dels deixebles que s'involucren, que acompanyen, que fructifiquen i festegen... L'Església en sortida sap avançar-se, prendre la iniciativa sense por, sortir a l'encontre, buscar els llunyans i arribar als encreuaments dels camins per a convidar els exclosos. Viu un desig inesgotable de brindar misericòrdia, fruit d'haver experimentat la infinita misericòrdia del Pare... S'abaixa fins a la humiliació, si cal, i assumeix la vida humana... Acompanya la humanitat en tots els seus processos, per més durs i prolongats que siguin... Troba la manera que la Paraula s'encarne i done fruits de vida nova, encara que en aparença siguin imperfectes i inacabats” (24).

Segons un pressupost ben conegut de Tomàs d'Aquino “la gràcia pressuposa la naturalesa”. Doncs bé, l'Església en sortida pressuposa una dada antropològica de primer ordre, a saber, que la vida s'acreix no quan un la guarda per a ell, sinó quan un la dona: “la vida s'acreix donant-la i s'afebleix en l'aïllament i la comoditat. De fet, els que més gaudeixen de la vida són els que deixen la seguretat de la riba i s'apassionen en la missió de comunicar vida als altres... La vida s'aconsegueix i madura a mesura que és entregada per a donar vida als altres”. Després de la dada antropològica el Papa fa l'aplicació que li interessa: “això és en definitiva la missió” (10; la primera part és cita d'Aparecida). De manera similar afirma més endavant: “sortir de si mateix per a unir-se a uns altres fa bé. Tancar-se en si mateix és provar l'amarg verí de la immanència, i la humanitat sortirà perdent amb cada opció egoista que fem” (EG, 87). Aquesta dada antropològica és plenament evangèlica: el que guarda la seua vida, la perd; però el que entrega la vida per l'Evangeli la guanya (Cf. Mt 16,25; Lc 9,24; Jo 12,25).

Una Església tancada en si mateixa, una Església que només pensa en el seu prestigi, és una Església que s'empobreix. Una Església en sortida, a l'encontre de les persones, una Església que escolta, que coneix els problemes, és una Església que s'enriqueix, perquè descobreix noves virtualitats de l'Evangeli i noves possibilitats de fer el bé. L'encontre amb els

PER A ÚS PRIVAT

pobres és un bon exemple: ells ens han fet adonar-nos d'algunes exigències de l'Evangeli que, sense aquest encontre, no haguérem descobert. En fer el bé, l'Església descobreix com n'és de valuosa i la presència amagada del seu Senyor en tantes persones necessitades. Tancada en si mateixa viu en un plany permanent: que malament està el món i que poc ens volen.

El lema “Església en sortida” té el seu origen en la cinquena conferència del CELAM, celebrada al santuari brasiler d'Aparecida⁶, en la qual el cardenal Bergoglio va tenir una participació activa. Diversos bisbes brasilers van manifestar allí la seua preocupació pel gran nombre de cristians que s'allunyen de l'Església. D'ací ve que el document conclusiu de l'Assemblea insistisca que cal “sortir en cerca de tots els batejats que no participen en la vida de les comunitats cristianes” (Aparecida, 168).

En el document d'Aparecida es tracta de sortir a l'encontre de tantes persones que s'han allunyat de l'Església. Amb Francesc, l'Església en sortida ha ampliat els seus horitzons, encara que roman el sentit missional de fons que, d'altra banda, és definitori de l'Església: cal “anunciar l'Evangeli a tots, en tots els llocs, en totes les ocasions, sense demores i sense pors” (23). L'Església surt per a trobar-se amb l'home, amb l'objectiu d'aportar-li alguna cosa. Però no de qualsevol manera, perquè el que aporta està marcat per l'amor. I l'amor no s'imposa. I, a més, és sempre relacional, bidireccional. D'ací l'encert de la imatge de les portes obertes. L'Església obri les portes perquè uns altres entren, per a ampliar horitzons, per a fer que la casa cresca, de manera que en ella càpien tots.

4. Església amb les portes obertes

L'Església “en sortida” és una Església “amb les portes obertes”. Portes obertes precisament per a poder eixir, per a no quedar tancat dins dels nostres murs i “eixir cap als altres per a arribar a les perifèries humanes, per a mirar als ulls i escoltar o per a acompanyar el que es va quedar a la vora del camí” (46). Les portes obertes no sols permeten eixir, també permeten “entrar sense dificultat” els qui estan fora, unes vegades perquè se'ls ha tirat, unes altres perquè no se'ls ha facilitat l'entrada i altres perquè no volen entrar, bé perquè no saben el que hi ha dins o perquè pensen que hi ha el que ells no busquen.

Francesc diu que “un dels signes concrets d'aquesta obertura és tenir temples amb les portes obertes a tot arreu” (47) encara que, com veurem de seguida, les portes obertes que

⁶ Cf. DOMINGO GARCÍA GUILLÉN, “Una Iglesia en salida. A propósito de *Evangelii Gaudium*”, en *Facies Domini*, 2012, 55-56.

PER A ÚS PRIVAT

interessen al Papa són les dels sacraments. Les portes obertes requereixen alguns canvis estructurals que faciliten l'entrada dels qui estan fora i l'eixida dels qui estan dins.

4.1. Les estructures

Com que és fonamental arribar a tots i cadascú amb l'anunci central de l'Evangeli, és important ser creatius i repensar les estructures i els mètodes evangelitzadors (33), començant pel Papat i les estructures centrals de l'Església (32) i seguint per les parròquies, de manera “que realment estiguen en contacte amb les llars i amb la vida del poble, i no es convertisquen en una prolixa estructura separada de la gent o en un grup de selectes que es miren a ells mateixos” (28). En tot es demana una actitud de sortida, no de manteniment. La pastoral ordinària, en totes les seues instàncies i nivells, ha de col·locar els agents pastorals en constant actitud de sortida. Ens demana canviar els costums, el llenguatge (d'això parlarem més endavant) i fins i tot els horaris (27).

4.2. Entrada dels que estan fora

Les portes estan obertes perquè tots puguin participar en la vida eclesial i integrar-se en la comunitat. Conseqüència immediata: les portes dels sacraments no han de “tancar-se per una raó qualsevol”. Un primer exemple a l'espera d'un altre més cridaner: a vegades neguem el baptisme a fills de parelles que no estan casades canònicament i que, no obstant això, sol·liciten el baptisme per als seus fills. Referent a això diu el Papa: “Sovint ens comportem com a controladors de la gràcia i no com a facilitadors. Però l'Església no és una duana, és la casa paterna on hi ha lloc per a cadascú amb la seua vida a sobre” (47).

Els problemes, les crítiques o les desqualificacions venen quan traïem les conseqüències concretes dels principis. Però les coses concretes són les que de veritat importen, perquè aleshores estem parlant de persones. Una de les línies o claus que ofereix Francesc per a afavorir el desenvolupament de la convivència social és que la realitat és més important que la idea⁷. Quan ens quedem en els principis, en les idees, parlem de tots en general i de ningú en particular. La defensa dels principis corre el risc d'impedir-nos veure els problemes vertaders. No és el mateix parlar d'homosexualitat que d'aqueixa persona

⁷ EG, 231-233: evitar que la idea acabe separant-se de la realitat; “la idea desconnectada de la realitat origina idealisme i nominalismes ineficaços, que com a màxim classifiquen i defineixen, però no convoquen. El que convoca és la realitat il·luminada pel raonament”.

PER A ÚS PRIVAT

homosexual; no és el mateix parlar de divorci que d'aqueixa persona que intenta refer la seua vida. Em sembla que el pressupost d'un dels escrits més rellevants de Francesc, el referent al matrimoni i la família, ha sigut precisament aquest: no és el mateix parlar del matrimoni que del “meu matrimoni”. Segons de quin pressupost es partisca, la reflexió i la solució anirà en una direcció o una altra.

En *Evangelii Gaudium* s'enuncia un principi que en *Amoris Laetitia* s'aplicarà a una situació concreta, aplicació que ha sigut mal acceptada en alguns cercles. El principi és: l'Eucaristia “no és un premi per als perfectes, sinó un aliment per als febles”. *Amoris Laetitia* es pregunta sobre les condicions en què els “febles” poden rebre aquest aliment, aqueixos matrimonis que fan el que poden, que viuen en una situació canònica irregular i fins i tot en una situació “objectiva” de pecat. Com que no totes les situacions objectives impliquen una culpabilitat subjectiva (AL, 302), és possible en tals situacions “viure en gràcia de Déu i créixer en la vida de la gràcia i de la caritat, rebent per a això l'ajuda de l'Església” (AL, 305) i, en uns certs casos (tot molt matisat com veuen) l'ajuda dels sagraments, sense excloure l'Eucaristia (nota 351 d'AL).

4.3. Sortida dels qui estan dins

Després de l'entrada dels de fora, anem amb la sortida dels de dins. A l'encontre de qui hem d'anar? “Quan u llig l'Evangelí, diu Francesc, es troba amb una orientació contundent: no tant als amics i veïns rics sinó sobretot als pobres i malalts, a aqueixos que solen ser menyspreats i oblidats, a aquells que “no tenen amb què recompensar-te” (Lc 14,14). No han de quedar dubtes ni caben explicacions que afeblisquen aqueix missatge tan clar. Avui i sempre els pobres són els destinataris privilegiats de l'Evangelí, i l'evangelització dirigida gratuïtament a ells és signe del Regne que Jesús va venir a portar. Cal dir sense embuts que existeix un vincle inseparable entre la nostra fe i els pobres” (48).

Certament, l'Evangelí no és un programa social. És una bona notícia, la notícia que Déu és Amor i en Jesucrist ens ha revelat el seu amor fins a l'extrem. Ara bé, l'acolliment de l'Evangelí té conseqüències en la vida personal i en el nostre comportament social. Hi ha una íntima connexió o, millor, una relació intrínseca entre evangelització, promoció humana i opció pels pobres, que necessàriament ha d'expressar-se i desenvolupar-se en tota acció evangelitzadora (178). La preocupació pels pobres, la promoció de la justícia i el compromís de l'Església en la transformació de les estructures han d'estar molt presents en la nostra

PER A ÚS PRIVAT

predicació. La religió no és un assumpte intimista i individual. Té influència en les estructures i en els esdeveniments que afecten els ciutadans (183). Francesc qualifica l'“opció pels pobres” de “categoria teològica” (198). I cita Joan Pau II: sense l'opció preferencial pels més pobres “l'anunci de l'Evangeli corre el risc de ser incomprés” (199). Tot això ens condueix a plantejar-nos la necessitat d'enfrontar-nos amb les causes estructurals de la pobresa (202), que no es resolen amb la sola autonomia dels mercats (204), sinó adoptant les mesures polítiques que s'imposen.

L'opció pels pobres ha portat el Magisteri recent de l'Església a recordar una posició doctrinal que té les arrels en la doctrina de Tomàs de Aquino⁸, a saber, el destí universal dels béns i les conseqüències que això té sobre la mal anomenada propietat privada. El papa Francesc s'expressa així sobre aquest assumpte, en continuïtat amb el que havia afirmat el Vaticà II⁹ i Joan Pau II¹⁰: “La tradició cristiana mai va reconèixer com a absolut i intocable el dret a la propietat privada i va subratllar la funció social de qualsevol forma de propietat privada... L'Església defensa el legítim dret a la propietat privada, però ensenya amb no menor claredat que sobre tota propietat privada grava sempre una hipoteca social, perquè els béns servisquen al destí general que Déu els ha donat”. En resum, el modern magisteri de l'Església deixa clar “el principi de la subordinació de la propietat privada al destí universal dels béns”¹¹.

5. Nova i sorprenent proposta de sinodalitat

Portes obertes té moltes aplicacions i moltes implicacions. L'aplicació més espontània és la comunicació entre l'interior i l'exterior, entre el que hi ha a cada costat de la porta, a deixar que l'aire còrrega en un doble sentit.

La sinodalitat és una de les maneres per les quals Francesc busca que l'aire còrrega en diferents sentits. Sinodalitat és caminar junts, però junts en llibertat, perquè es pot caminar junts de forma forçada o obligada. Per a caminar junts en llibertat el diàleg és absolutament necessari, perquè tots puguem ajustar el pas de manera que no impedisca el pas dels altres. Això requereix capacitat d'escolta, capacitat de cedir i d'acollir.

⁸ Veure: M. GELABERT, *Jesucristo, revelación del misterio del hombre*, San Esteban-Edibesa, Salamanca-Madrid 1997, 72.

⁹ “Mai s'ha de perdre de vista el destí universal dels béns” (*Gaudium et Spes*, 69).

¹⁰ Per exemple, en *Laborem exercens*, 14; *Sollicitudo rei socialis*, 42; *Tertio Millennio adveniente*, 13.

¹¹ *Laudato si'*, 93.

5.1. Diàleg amb els de dins

En primera instància sembla que la sinodalitat és pròpia dels que estan en el mateix vaixell o en el mateix grup. El diàleg entre els de dins, fet amb tota llibertat, ha tingut dos resultats. Un, l'exhortació apostòlica sobre l'amor en la família. En efecte, el document vingué precedit de dos Sínodes que, en els anys 2014 i 2015, van abordar qüestions de moral sexual i familiar, àmpliament divulgades pels mitjans de comunicació. Una de les novetats d'aquests sínodes va ser que el Papa va demanar que es parlara amb claredat i sense por sobre qüestions que sempre s'havien tractat en l'Església amb molta prudència i, per dir-ho d'alguna manera, sense sortir-se'n dels camins ja fressats. Aquesta llibertat demanada pel Papa va fer que es posaren sobre la taula una sèrie de qüestions, referents per exemple als divorciats tornats a casar, a les parelles de fet, a les relacions prematrimonials, al tractament pastoral de l'homosexualitat, o a la possibilitat de combregar dels catòlics divorciats.

L'altre resultat en què estic pensant d'aquest diàleg obert entre els de dins és el Sínode sobre l'Amazònia. En el Sínode es va tractar amb tota llibertat de l'ordenació d'homes casats i la possibilitat de conferir el diaconat a les dones. Però el Sínode sobre l'Amazònia va ser molt més que això. El seu resultat va ser un document valent i molt matisat en el qual s'aborden els problemes humans i cristians que afecten les persones i comunitats eclesials d'aquella vasta regió. El Sínode va demanar, amb força i claredat, que es fomentaren els ministeris eclesials tant en homes com en dones, així com ampliar els espais per a una presència femenina més visible en les instàncies de govern de l'Església (cosa que ja havia dit, fins i tot amb més força, EG, 104). Sobre el diaconat femení va remetre a la comissió que en aquell moment estava creada per a estudiar aquesta qüestió. I sobre el sacerdocí d'homes casats, va proposar a "l'autoritat competent" que, allí on hi haguera dificultats perquè les comunitats accediren a l'Eucaristia, s'establiren criteris per a ordenar com a sacerdots alguns dels diaques permanents casats. Certament, l'exhortació apostòlica postsinodal signada pel Papa no tocà aquest tema. Potser va ser fins i tot positiu que no ho fera, perquè d'haver-ho fet l'Amazònia s'haguera convertit en un pretext per a dilucidar un altre problema, propi de tota l'Església, com és la suposada o real escassetat de sacerdots.

5.2. Diàleg amb els allunyats

Francesc ha llançat una nova i sorprenent proposta de sinodalitat. Ja no es tracta solament de diàleg entre els de dins o amb els que alguna vegada han estat dins. Amb la

PER A ÚS PRIVAT

convocatòria del Sínode de l'Església universal la proposta de diàleg s'estén en totes direccions, amb una insistència especial que el diàleg ha de fer-se amb els allunyats, els allunyats de dins i sorprenentment els allunyats de fora. Açò últim no serà gens fàcil i potser hauria merescut, per part del Papa, alguna precisió. Encara que la falta de precisió és també una invitació a despertar la imaginació creativa de tots els bisbes i de tots els cristians.

Quan parlem de diàleg convé tenir clar que parlem d'una realitat bidireccional, en la qual dues parts col·laboren, des del respecte mutu i l'escolta mútua. Pau VI, en *Ecclesiam Suam* ja es va referir al fet que avui l'evangelització ha de prendre la forma de diàleg, però es diria que amb aquesta paraula es referia sobretot a les bones maneres que ha de prendre la proposta de l'Evangeli (claredat, afabilitat, confiança, prudència pedagògica que té en compte les condicions psicològiques i la sensibilitat de qui sent). Amb Francesc el diàleg va més enllà. No es tracta que la veritat siga relativa o que totes les posicions siguen igualment vàlides, perquè l'objectiu del diàleg és la cerca de la veritat. Però si demanem o oferim diàleg és perquè partim del supòsit que l'altra part és un aliat perquè té algunes conviccions que poden ajudar-me en aquesta cerca de la veritat (*Fratelli tutti*, 203).

Si l'altra part té alguna cosa a oferir, té alguna cosa que m'interessa, això significa que jo puc aprendre. I si puc aprendre és perquè em falten coses per saber. Una mentalitat que parteix del supòsit que ja ho sap tot, que tota la veritat està en un lloc i que aquest lloc és el propi, potser pot acceptar que en altres parts hi ha parcel·les de veritat, però ja és més difícil que accepti que aqueixes parcel·les que hi ha en l'altra part puguin aportar-li alguna cosa, ja que ell ja té tota la veritat. En realitat, l'Església, més que posseir la veritat està posseïda per la veritat i camina cap a ella. Mentre estem en aquest món, mentre estem de camí, mai posseïm del tot la veritat i la que posseïm l'expressem molt imperfectament. Per això, escoltar els no creients, saber com ens veuen, conèixer les raons per les quals no ens acaben de comprendre i fins i tot d'acceptar, pot ajudar-nos a expressar millor la veritat, a recordar-ne aspectes que teníem oblidats o que no havíem notat, a purificar les nostres presentacions cristianes i a desempolsar-les de la inautenticitat.

6. El mode de comunicar el missatge

El que Francesc pretén és “posar-ho tot en clau missionera”. Això ens obliga a parar atenció “a la manera de comunicar el missatge” (34; cf. 156). Ja Pau VI, en *Evangelii Nuntiandi* recordava que “el problema de com evangelitzar és sempre actual, perquè les maneres

PER A ÚS PRIVAT

d'evangelitzar canvien segons les diverses circumstàncies de temps, lloc, cultura". En aquest sentit, el desafiament que se'ns planteja és discernir els mètodes més adequats i eficaços de comunicar el missatge evangèlic a les persones del nostre temps (EN, 40). Referent a això, Francesc es deté en dos problemes que sempre han sigut importants, i que avui tenen les seues pròpies peculiaritats: un problema de llenguatge i un problema de contingut.

6.1. Tenim un problema de llenguatge

El Concili Vaticà II va deixar dit que "l'adaptació de la predicació de la paraula revelada ha de mantenir-se com a llei de tota l'evangelització"¹². L'adaptació, no la repetició. Tem que alguns no hem sabut adaptar-nos i continuem còmodament repetint fórmules catequètiques o dogmàtiques¹³ que molts no entenen. Com que no les entenen, no poden acollir-les degudament. En aquesta línia Francesc ofereix unes consideracions interessants: hem d'"expressar les veritats de sempre en un llenguatge que permeta advertir la seua novetat permanent". No es tracta d'oferir una nova veritat o d'acomodar o reduir la revelació perquè no resulte xocant o siga més fàcilment acceptada. Es tracta de dir-la de manera que semble "nova". Perquè en resultar nova, desperta l'atenció de l'oient i així l'oient pot plantejar-se si vol acollir-la.

"A vegades, escoltant un llenguatge completament ortodox, continua dient Francesc, el que els fidels reben, a causa del llenguatge que ells utilitzen i comprenen, és una cosa que no respon al vertader Evangeli de Jesucrist". Aquest advertiment és molt seriós: busquem ser ortodoxos i no responem a l'Evangeli. En nom de la màxima ortodòxia podem transmetre heterodòxia. Continua dient el Papa: "amb la santa intenció de comunicar-los la veritat sobre Déu i sobre l'ésser humà, en algunes ocasions els donem un fals déu o un ideal humà que no és veritablement cristià". Són advertiments molt greus: repetir un llenguatge que en altres èpoques i per a altres mentalitats va resultar adequat i es va expressar fins i tot amb fórmules dogmàtiques, pot avui convertir-se en la major de les infidelitats, bé perquè els oients no entenen res o bé perquè entenen "una altra cosa". Referent a això, el Papa actual aprofita per a recordar un text de Joan Pau II: "la renovació de les formes d'expressió es fa necessària per

¹² *Gaudium et Spes*, 44.

¹³ "No cal pensar que l'anunci evangèlic haja de transmetre's sempre amb determinades fórmules apreses, o amb paraules precises que expressen sempre un contingut absolutament invariable" (EG, 129).

PER A ÚS PRIVAT

a transmetre a l'home d'avui el missatge evangèlic" (41). Francesc no diu res nou, però el que diu sona a nou.

El llenguatge està estretament lligat als signes i als costums. També ací tenim un problema. Hi ha alguns costums molt arrelats al llarg de la història, no directament lligats al nucli de l'Evangeli, "que avui ja no són interpretats de la mateixa manera". Per això "ara no presten el mateix servei amb vista a la transmissió de l'Evangeli". El Papa anima a no tindre "por de revisar-los". El mateix es pot dir a propòsit de normes o preceptes eclesials "que poden haver sigut molt eficaços en altres èpoques però que ja no tenen la mateixa força educativa com a camins de vida" (43).

En conclusió: "la tasca evangelitzadora es mou entre els límits del llenguatge i de les circumstàncies" (45). El do de Déu s'encarna en la cultura de qui el rep, i ha d'oferir llum i sentit a les situacions personals en què es troben els que reben l'evangeli.

6.2. Tenim un problema de contingut

Si el problema del llenguatge és seriós, potser el dels continguts de la predicació és encara més seriós. No perquè oferim continguts inexactes o distorsionats, sinó perquè no guardem el necessari equilibri entre les veritats de la fe o no sabem situar aqueixes veritats en el context que els dona sentit. Correm així el risc d'oferir un evangeli mutilat i reduït a algun dels seus aspectes secundaris que, per si sols, no manifesten el cor del missatge cristià (34). Ja el Vaticà II va recordar que existeix un ordre o jerarquia de veritats. També Tomàs d'Aquino ensenyava aquesta jerarquia a propòsit del missatge moral de l'Església: tota la moral està regulada per l'amor, i la misericòrdia és la major de totes les virtuts.

Francesc trau les conseqüències pastorals d'aquest ensenyament: "En l'anunci de l'Evangeli cal que hi haja una adequada proporció. Aquesta s'adverteix en la freqüència amb què s'esmenten alguns temes i en els accents que es posen en la predicació. Per exemple, si un rector al llarg de l'any litúrgic parla deu vegades sobre la templança i només dues o tres vegades sobre la caritat o la justícia, es produeix una desproporció en què precisament es deixen en l'ombra aquelles virtuts que haurien d'estar més presents en la predicació i en la catequesi". El Papa s'expressa amb elegància i potser amb un optimisme que busca no furgar en la ferida: els discursos eclesials sobre "la templança" ocupen el 80 per cent del temps; els dedicats a "la caritat i la justícia" el 20 per cent. Seguim amb la cita papal: "el mateix succeeix

PER A ÚS PRIVAT

quan es parla més de la llei que de la gràcia, més de l'Església que de Jesucrist, més del Papa que de la Paraula de Déu" (37).

En matèria de doctrina i de moral importa especialment destacar sempre el que és central, l'essencial, el que il·lumina tota la resta, allò sense la qual cosa la resta no té sentit, o es converteix en esclavitud insuportable i lletra que mata. I el que és central és "respondre al Déu amant que ens salva, reconeixent-lo en els altres i sortint de nosaltres mateixos per a buscar el bé de tots. Aqueixa invitació en cap moment s'ha de deixar en l'ombra! Totes les virtuts estan al servei d'aquesta resposta d'amor. Si aqueixa invitació no brilla amb força i atractiu, l'edifici moral de l'Església corre el risc de convertir-se en un castell de naips", i ja no s'anuncia l'Evangeli, sinó "accents doctrinals o morals que procedeixen de determinades opcions ideològiques. El missatge correrà el risc de perdre la seua frescor i deixarà de tenir olor d'Evangeli" (39).

L'equilibri que reclama el Papa no solament es refereix a la deguda proporció entre els diferents continguts doctrinals i morals, de manera que quede clarament destacat el que és central i el que ho il·lumina tot, sinó també pel que fa a la manera d'exposar algunes doctrines o preceptes, de manera que es mantinga l'equilibri necessari i la proporció deguda entre tots els aspectes de la doctrina o el precepte. Perquè si ens quedem només amb un d'aquests aspectes o sempre insistim en el mateix punt, també podem oferir una visió enganyosa i distorsionada de la veritat catòlica. El Papa esmenta un dels exemples més delicats, com és el cas de l'avortament. Cap catòlic discuteix la criminalitat de l'avortament. El que es discuteix és que siga l'únic crim denunciabla. També les estructures econòmiques maten (53). I maten cada dia. I a molta gent: a l'ancià que mor de fred al carrer o al que recull menjar en els contenidors. No és qüestió d'oblidar-ho o de dir-ho de passada o de dir-ho molt de tant en tant. No pot ser, diu el Papa, que això no siga notícia i sí que ho siga la caiguda de dos punts en la borsa.

Però tornem a l'exemple de l'avortament, perquè si ens quedem només en la condemna o en el retret, mutilem la doctrina de l'Església i oblidem un aspecte fonamental per a valorar bé aquests casos penosos. Cal preguntar-se "què hem fet per a acompanyar adequadament les dones que es troben en situacions molt dures, on l'avortament se'ls presenta com una ràpida solució a les seues profundes angoixes, particularment quan la vida que creix en elles ha sorgit com a producte d'una violació o en un context d'extrema pobresa.

PER A ÚS PRIVAT

Qui pot deixar de comprendre aqueixes situacions de tant de dolor?” (214). Segur que si les comprenem les valorarem i tractarem d’una altra manera”, d’una “nova” manera.

7. La missió mai és un fracàs

L'autoreferencialitat ofereix una falsa sensació de seguretat. És a més una postura còmoda, en la qual un se sent tranquil. La sortida pot semblar perillosa, perquè ens exposa als vents del món, a les crítiques dels que no comprenen, i a les crítiques dels que comprenen i no estan d'acord amb el que senten. Una Església en sortida és necessàriament humil i està disposada a escoltar per a aprendre. Escoltar abans de parlar i respondre, buscar solucions conjuntes, acostar-se per a comprendre. L'Església en sortida no té por de quedar ferida: “Preferisc una Església accidentada, ferida i tacada per sortir al carrer, abans que una Església malalta pel tancament i la comoditat d'aferrar-se a les pròpies seguretats” (49).

El perill major que té la sortida és la sensació d'haver sortit inútilment, d'haver perdut el temps, de no veure resultats. Significa això que l'evangelització no ha sigut eficaç? De cap manera. Significa que els resultats apareixen quan menys s'esperen, en l'hora de Déu, en el moment en què Déu els faça eficaços.

Quan preguntem per l'eficàcia de l'evangelització no podem pensar en resultats immediats o enlluernadors. Els resultats poden vindre a curt o llarg termini. Però és més lògic que siguin a llarg termini, perquè l'autèntica conversió requereix temps, implica desprendre's de moltes idees i actituds, és un canvi radical de vida. La fe cristiana necessita temps per a madurar. Jesús ens posa en guàrdia contra les nostres impaciències. No vol que s'arranque la zitzània abans d'hora, com pretenen els seus deixebles. Cal donar temps al creixement. Només en l'hora final serà possible la sega i la separació (cf. Mt 13,24-30). Per això, els fruits del seu treball pot recollir-los el predicador o pot no veure la collita. Un és el sembrador i un altre el segador (Jo 4,37).

Com molt bé diu el papa Francesc, no hem d'obsessionar-nos pels resultats immediats. Hem d'estar prestos a suportar amb paciència situacions difícils i adverses, o els canvis de plans que imposa el dinamisme de la realitat (233). Però hi ha més: hem de saber que Déu pot actuar enmig de fracassos aparents. La fecunditat és moltes vegades invisible, “no pot ser comptabilitzada. Un sap bé que la seua vida donarà fruits, però sense pretendre saber com, ni on, ni quan... A vegades ens sembla que la nostra tasca no ha aconseguit cap resultat, però la missió no és un negoci ni un projecte empresarial, no és tampoc una organització

PER A ÚS PRIVAT

humanitària, no és un espectacle per a comptar quanta gent va assistir gràcies a la nostra propaganda; és una cosa molt més profunda que escapa a tota mesura. Potser el Senyor pren el nostre lliurament per a vessar benediccions en un altre lloc del món on nosaltres mai anirem” (279).

La tasca del missioner és anunciar l'Evangeli amb les seues millors disposicions, sense cansar-se mai de fer el bé, com ha recordat el Papa en el seu missatge de Quaresma de 2022. La conversió és responsabilitat de cadascú. Sens dubte, com diu Sant Gregori el Gran¹⁴, el Senyor ve darrere dels seus predicadors, però l'acolliment del Senyor ja no depén del predicador. Sant Tomàs d'Aquino constata amb perspicàcia que, veient el mateix miracle i sentint la mateixa predicació, uns creuen i altres no creuen¹⁵. Perquè se susciti la fe, la predicació és necessària, però no suficient, perquè creure és un acte lliure. El que sí que depén del predicador és anunciar l'Evangeli de manera eloqüent i intel·ligible. Aqueixa és la seua tasca ineludible i és la millor manifestació del seu amor al Senyor del qual dona testimoni.

¹⁴ “El Senyor ve darrere dels seus predicadors, ja que, havent precedit la predicació, ve aleshores el Senyor a l'estança del nostre interior, quan aquest ha sigut preparat per les paraules d'exhortació, que han obert el nostre esperit a la veritat” (SANT GREGORI EL GRAN, *Homilia 17*, 2; PL 76, 1139).

¹⁵ *Summa de Teologia*, II-II, 6, 1.